

SVADBENI OBIČAJI U JEZERSKOM

Naila Hodžić

Apstrakt

Autor potaknut činjenicom da u etnološkoj literaturi nema podataka o svadbenim običajima Bošnjaka (muslimana) sela Jezerski, koje administrativno pripada općini Bosanska Krupa, odlučio je da ih pobliže istraži i prikaže u ovom radu. Ovaj prikaz svadbenih običaja sela Jezerski, nastao je kao rezultat etnoloških istraživanja obavljenih u dva navrata, 2008. i 2023. godine. Zabilježeni i opisani svadbeni običaji ovoga sela održavali su se u ovom obliku od Drugog svjetskog rata do 80 – tih godina XX stoljeća, pa se čitav opis okvirno drži tog razdoblja. Neki od ovih običaja prisutni su i danas, a većina ih se prestala prakticirati krajem 80-tih godina XX stoljeća. Rad je zasnovan na temelju sakupljane građe, naučne literature i određenog vlastitog zapažanja kod kazivača. Cilj rada je opisati svadbene običaje muslimanskog stanovništva u Jezerskom od ašikovanja, prošnje, svadbe, piranije i pohodana. Informacije su uglavnom dobijane od kazivača. Anketiranjem smo rekonstruirali ove običaje onakve kakvi su zadržani u sjećanju najstarijih stanovnika ovog mjesta, bilo da su anketirani u prošlosti lično učestvovali u obavljanju običaja, ili su zapamtili kazivanja starih o nekim tada već napuštenim elementima običaja ili vjerovanja. Mlađe generacije velikim dijelom nisu upoznate sa spomenutim običajima što ukazuje na nepovratan gubitak ovog dijela nematerijalne kulture baštine. Važno je još napomenuti, da se opis prvenstveno oslanja na kazivanje izabраниh kazivača i da to nije jedini mogući prikaz svih varijanti svadbenih običaja u selu Jezerski. Naime, događaji se razlikuju u detaljima ne samo od sela do sela, nego i unutar jednog sela.

Ključne riječi: ašikovanje, otmica, prošnja, svadba, pohodani, tradicija, Jezerski.

Uvod

Kad se govori o životnim narodnim običajima, onda svadba nesumnjivo predstavlja u životu svakog pojedinca izuzetno značajan trenutak, u kome svakodnevniti ritam življenja i raspoloženje zamjenjuju bogatiji sadržaji i snažnije osjećanje, ne samo tog pojedinca već čitave rodbinske zajednice kojoj on pripada.¹

Neizostavan dio svadbenih običaja čine običaji koji prethode samome vjenčanju, dakle ašikovanje. Mladi su se najčešće upoznavali na sijelima, svadbama, perušačima, kao i drugim prigodnim prilikama. Kada bi se dvoje mladih zavoljelo i odlučilo na brak, prvo bi uslijedila prošnja djevojke. Ako bi se roditelji složili sa odabirom njihove djece, sljedeći korak su bile zaruke. Središnji dio svadbenih običaja odnosi se na dan vjenčanja koji se može podijeliti na: odlazak svatova od mladoženjine kuće i dolazak kući mlade, zatim vjenčanje i darivanje mlade. Mjesec dana poslije svadbenog veselja mladoženja s mladom, ocem, majkom, bližom rodbinom, kao i komšijama, išao je puncu i punici u *pohodane* (u posjetu). Nakon dvadesetak dana, u približno istom broju i sastavu, s mladine strane su uzvraćali posjetu. Običaji su uglavnom bili isti.

Osim regularnog sklapanja braka, u ovom radu se spominje i neregularni način sklapanja braka, koji se odnosi na otmicu djevojke. Mada je bilo i djelimično dogovorene otmice, a najčešći razlog je bio neslaganje roditelja s vjenčanjem. Kako se smanjivao utjecaj roditelja u odabiru budućeg zeta ili snahe, tako su i otmice djevojaka iščeznule u ovom kraju.

Ašikovanje

Svadbene običaji podrazumijevaju između ostalog i radnje koje se odnose na izbor bračnog druga i ašikovanje.² Pod terminom *ašikovanje* podrazumijevalo se viđanje i "razgovaranje" mladića i djevojaka kroz duži ili kraći vremenski period.³ Halilović navodi kako u Zukićima prije upoznavanja momaka i djevojaka, odnosno kasnije ašikovanja, bio je običaj da se stariji ljudi ili roditelji momaka i djevojaka sastaju najčešće na dovama, pred džamijama, a posebno nakon džuma

¹ Miroslav Palameta, "Svadba na tlu Hercegovine", *Zbornik radova, XXVIII Kongres Saveza udruženja folklorista Jugoslavije*, Sutomore, 1981, 113.

² Ašikovati – voditi ljubavni razgovor, udvaranje između momka i djevojke. Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1966, 103.

³ Aiša Softić-Alić, "Ženidbeni običaji muslimana u Sarajevu", u: *Hajrudin Hadžić-Hadžija, Tradicionalne bošnjačke igre i njihova veza sa običajima*, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1999, 183.

– namaza, zatim na sijelima i drugim prilikama gdje bi razgovarali i ugovarali da se prijatelje. Tu su se begenisali⁴ i razgovarali da ožene sina ili udaju kćerku. Taj običaj da se budući prijatelji na takav način dogovaraju i prijatelje bio je uglavnom poštovan skoro do 1980. godine.⁵ Ovakav običaj je bio prisutan i u Jezerskom.⁶ Mladićevi roditelji strogo su vodili računa o tome da li je djevojka “od familije”, ko joj je otac, djed, pa čak i pradjed, da li je neko u njenoj porodici sklon alkoholu itd.⁷ Priliku za upoznavanje i ašikovanje mladi su imali obično na obližnjim bunarima, petkom na sijelima, svadbama, te kada se *komušao* kukuruz. Veoma zanimljiv dio perušaća je bio kada je momak želio da *samelje* kukuruz s djevojkom koja mu se dopala. Da bi se kukuruz *samljeo* momak je morao pronaći u sepetu⁸ kukuruzni klip ispunjen do posljednjeg zrna. Kukuruz bi se pažljivo prepolovio, tako da ne ispadne niti jedno zрно. Vjerovalo se, da će to biti ljubav “kao u goluba i golubice”, ako se sačuvaju sva zrnca.⁹ Perušaći, nešto drugačijeg naziva bili su poznati i kod Bošnjaka u drugim mjestima Bosne i Hercegovine.¹⁰ Djevojke i momci su u tim prigodama pjevali različite pjesme. Ovo su neke od zabilježenih pjesama:

Pitaju me iz kojeg si sela?
Iz Jezerskog golubica b'jela.
Oj Jezerski oko tebe r'jeka,
ti si moje selo dov'jeka.
Moj dragane u košulji b'jeloj,
dodi svojoj djevojci veseloj.
Ko se mojom maramicom briše,

⁴ Begenisati – svidjeti se, dopasti se; biti simpatičan. Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, 129-130.

⁵ Samir Halilović, “Svadbene običaji u Zukićima (do kraja XX stoljeća)”, *Baština sjeveroistočne Bosne*, br. 5, Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog naslijeđa, Tuzla, 2012, 74.

⁶ Selo Jezerski administrativno pripada općini Bosanska Krupa i od nje je udaljeno 22 km. U svom sastavu ima sljedeće zaseoke: Jezerski Grad, Crnkiće, Ramiće, Selimagiće, Gornje Polje, Donje Polje i Dijelove. Nacionalnu strukturu stanovništva čine Bošnjaci.

⁷ Salih Kulenović, “Etnografska istraživanja u selu Sokolu kod Gračanice”, *Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, knj. XI, Muzej istočne Bosne*, Tuzla, 1975, 42. Ovakav običaj kod odabira momka ili djevojke bio je prisutan i u Jezerskom.

⁸ Sepet m (pers.) kotarica, košara, krošnja. Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpsko-hrvatskom jeziku*, 559.

⁹ Velaga Velić (1956.g.) Jezerski, zabilježila Naila Hodžić, Vl. rkp., 2008., sv. 1, 7.

¹⁰ Vidi više: Munir Kahrmanović, Jusuf Omerović, “Običaji Bošnjaka oko zasnivanja porodice – Sapna i okolina”, *Baština sjevero-istočne Bosne* br. 7, Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog naslijeđa, Tuzla, 2015, 124-125.

tri mu dana lice miriše.¹¹
Stare cure ko pokisla slama
Ne možete zapjevati s nama.¹²
Strani momci ne trebate ići,
gdje dolaze komšije mladići.¹³

Nakon upoznavanja i begenisanja slijedilo je ašikovanje. Momak je djevojci dolazio u avliju pod prozor. Tada bi započeli razgovor, ašikovanje. O ovakvim ašik – razgovorima između momka i djevojke nastale su mnoge pjesme.

Otkako je svijet postao,
Nije lipši cvijet procvatio,
Nit' je lipša divojka odrasla,
Nego što je Fatima divojka.¹⁴

Kulinović navodi običaj ako djevojka nije zadovoljna s momkom, koji je došao da ašikuje, ili ako čeka svog dragoga, onda će se u razgovoru početi, kao bajagi, odazivati, a kad je momak zapita: “Tko te to zove?” ona će: “Zove me nana, da pitu kuham” – ili “Boji se nana, da ne hrupi dedo” itd.¹⁵ Takve izgovore da ne ašikuju s momcima koji im nisu bili dragi tražile su i djevojke iz Jezerskog. Međutim, bilo je slučajeva da se djevojka udavala, a da je momak uopće nije ni vidio, niti ona njega. Takav običaj bio je prisutan naročito u bogatim i pobožnim porodicama. Kazivač navodi da je 1946. g. bio u posjeti kod prijatelja kada su mu javili da se oženio, odnosno da su mu doveli mladu, Rasimu D. Bez obzira što je nije poznao i ašikovao s njom, ipak ističe da su proveli lijep život skupa.¹⁶

Otmica djevojke

Otmica je bilo djelo koje samo po sebi ne označava početak bračne zajednice, već samo omogućava njeno ostvarivanje. Najkraća, iako ne i najpreciznija definicija otmice bila bi – otmica je, manje ili više, nasilno pribavljanje ženskog bračnog partnera. Njom se pokušavalo osigurati uspješno rješenje težnje za

¹¹ Fatima (djev. Kanurić) Velić (1952.g.) Jezerski, zabilježila Naila Hodžić, Vl. rkp., 2008., sv. 1, 3-7.

¹² Zahida (djev. Nuhic) Velić (1957.g.) Jezerski, zabilježila Naila Hodžić, Vl. rkp., 2023., sv. 2, 4.

¹³ Bejza (djev. Kovačević) Velić (1957.g.) Bužim, zabilježila Naila Hodžić, Vl. rkp., 2008., sv. 1, 7.

¹⁴ Antun Hangi, *Život i običaji Muslimana u Bosni i Hercegovini*, Svjetlost, Sarajevo, 1990, 137.

¹⁵ Muhamed Fejzi beg Kulinović, “Muhamedanska ženidba u Bosni”, *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, JAZU*, sv. III /I, Zagreb, 1898, 141.

¹⁶ Ibrahim Velić (1924. g.) Jezerski, zabilježila Naila Hodžić, Vl. rkp., 2008., sv. 1, 9.

bračnim životom sa određenom osobom, što bi bez tog poduhvata ostalo neostvareno.¹⁷

U narodu ovog kraja treba razlikovati dvije vrste otmice: a) pravu otmicu gdje momak otme djevojku preko njene volje i protiv volje njezinih roditelja ili staratelja; b) otmicu, gdje se djevojka otme uz njezino pristajanje, ali protiv volje njezinih roditelja ili staratelja.¹⁸ Ovakvi oblici otmice bili su prisutni i u Jezerskom. Meho S. iz sela Mahmići je 1966. godine s njive oteo djevojku Hatku H. iz Jezerskog.¹⁹ Stara je bila praksa da se oteta ili preoteta djevojka odmah vjenča za drugog mladića kako bi se spriječilo njezino ponovno otimanje.²⁰ Takav slučaj desio se 1957. godine kada je Alija H. iz Jezerskog neuspješno pokušao oteti djevojku Zuhru V. također iz Jezerskog, dok je ona pratila goste. Otmičari su bili skriveni iza s'jena. Ona je tada zapjevala:

“Nije majka rodila junaka
Da bi mene povuk'o tri koraka.”

To je vidio njen komšija Šaban J. i *sikirom* je *očerao* otmičare. Odveo je djevojku svojoj kući i njome oženio svoga sina, Hasana.²¹ Prema saznanjima s terenskog ispitivanja, selo Jezerski se pokazuje kao mjesto gdje je bilo i mnogo prividnih otmica. Tu su se i sedamdesetih godina prividno otimala punoljetne i maloljetne djevojke. Kada roditelji iz bilo kojeg razloga nisu bili zadovoljni sa izborom budućeg bračnog druga njihovog sina ili kćerke, tada su nastajale zabranjene ljubavi, ali i prividne otmice. U takvoj situaciji, pogotovo ako su se vidali duže vrijeme, te je momak privolio djevojku da se uda za njega, tada se govorilo o krađi djevojke. Nakon ovakve udaje gdje se djevojka ukrala bez dozvole, roditelji su se obično na početku ljutili na kćerku, zeta i *prijatelje*,²² te se nisu htjeli izmiriti s njima. Tada bi se našli ugledni ljudi i dobri govornici,

¹⁷ Vesna Čulinović - Konstantinović, “Pregled istraživanja tradicionalnih oblika pribavljanja nevjestе – Otmica i varijante njenih oblika u naroda Jugoslavije”, *Jugoslovenska akademija znanosti i umjестnosti*, 73, Zagreb, 1969, 445-446.

¹⁸ Emil Lilek, “Ženidba i udadba u Bosni i Hercegovini”, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, knj. X*, Sarajevo, 1898, 7.

¹⁹ Zahida Velić, Vl. rkp., 2023., sv. 2, 10.

²⁰ Vesna Čulinović - Konstantinović, “Tradicija sklapanja braka otmicom u Bosni i Hercegovini”, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, Etnologija, Nova serija*, sv. 48/49, Sarajevo, 2000, 154.

²¹ Zuhra (djev. Velić) Jusić (1939.g) Jezerski, zabilježila Naila Hodžić, Vl. rkp., 2023., sv. 2, 10-11.

²² Otac od momka i djevojke kada im se djeca vjenčaju ne zovu se rođacima, nego se nazivaju prijateljima, a majke im se nazivaju prijama.

koji bi otišli na mirenje. Na mirenje su mirdžije nosile sa sobom mnogo novca, jer je to zahtijevao mladin otac. Siromašnije porodice su morale posuditi novac za tu priliku. Kada se pomire, mladin otac bi vratio novac mirdžijama.²³ Bilo je slučajeva da se roditelji nisu htjeli izmiriti godinama s kćerkom i zetom. Kazivačica navodi da se 1945. godine njena mama ukrala i udala za njenog oca. Majčini roditelji se nisu htjeli pomiriti s njenom mamom više od godinu dana. Tek kada se ona rodila, oni su pristali da se pomire s kćerkom i zetom. Želja i ljubav da vide svoje unuče je nadvladala njihov inat.²⁴ Dosadašnji oblici otmice, dogovorenog odvođenja i odbjegavanja djevojaka, u narodu su dosta živi i raznoliki. I tamo gdje više nema vijesti o doskorašnjoj praksi, postoji ponekad sjećanje da je takvih slučajeva bilo.²⁵

Prosidba

Jedan od važnih momenata u svadbenim običajima jeste prosidba. Ovo je jedini regularan način sklapanja braka u ispitivanom mjestu, te zahtijeva da mu se posveti posebna pažnja u ovom radu. Prije zvanične prosidbe obično bi se slala neka pouzdana i ugledna osoba koja bi ispitala situaciju i raspoloženje djevojčinih roditelja za dotičnog momka. Kada su roditelji na bilo koji način pokazali da im se momak sviđa, ta osoba bi iskoristila priliku da najavi dolazak prosaca. Tada bi se dogovorio dan i vrijeme njihovog dolaska. U prošnju djevojke obično je išao otac momka, amidža ili neko drugi član porodice. Kada prosci dođu u djevojčinu kuću počaste se šerbetom²⁶ i kahvom. Razgovor se vodio o svemu, dok se konačno ne počne razgovorom o onom zbog čega se i došlo. Kada je djevojčin otac bio saglasan s tim da da kćerku, zvala se i djevojka da i ona da svoj pristanak. Stidljivo je ulazila u sobu i oborene glave najčešće dala svoj pristanak “onako kako je babo reko’,” jer bi bila “velika sramota” drukčije reći. Nakon njenog pristanka iznosila se “slatka” kahva koju je sipala buduća mlada. Mladićev otac je na tacnu sa kahvom stavljao novac ili dukat i već se odmah po prvom darivanju znalo u kakvu kuću odlazi djevojka. Tom prilikom se roditelji, odnosno budući prijatelji, dogovore kada će biti svadba, te koliko će biti svatova koje treba *zagrnuti* (darovati). Isprošena djevojka je ponovo ulazila u sobu

²³ Remzija Ramić (1953.g.) Jezerski, zabilježila Naila Hodžić, Vl. rkp., 2023., sv. 2, 15; Haseda (djev. Mehić) Ramić (1954.g.) Jezeski, zabilježila Naila Hodžić, Vl. rkp., 2023., sv. 2, 15.

²⁴ Melka (djev. Mehić) Ramić (1943.g.) Jezerski, zabilježila Naila Hodžić, Vl. rkp., 2023., sv. 2, 15.

²⁵ Vesna Čulinović-Konstantinović, “Tradicija sklapanja braka otmicom u Bosni i Hercegovini”, 165.

²⁶ Šerbe m (ar) dobro zaslađena voda koja se pije radi osvježanja; obično se još stavlja kakav mirišljivi začim ili limun. Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, 585.

noseći sa sobom boščaluke²⁷ za prosce. Prosci su pucali iz puške ili pištolja u znak da je djevojka isprošena. Mnogo je primjera u ispitivanoj sredini gdje su prosci, u dogovoru s roditeljima, odmah istog dan odvodili isprošenu djevojku, kako bi smanjili troškove oko svatova.²⁸ Činom prosidbe se iskazuje volja obje porodice za sklapanje braka njihove djece i obznanjuje se okolini da je djevojka “obećana”, te da se drugi zainteresirani više ne javljaju.

Svadba – piranija

Brojni su i raznovrsni narodni običaji koji su vezani za svadbu. Sklapanje braka, je veoma svečan, tačno utvrđen događaj, kome se poklanjala izuzetna pažnja. Na dan svadbe okupljali su se svatovi ispred mladoženjine i mladine kuće. U svatove su po mladu odlazili mladoženjin otac, braća, amidže i drugi članovi porodice, te prijatelji i komšije. Mladoženjina mati nikada nije išla u svatove, ona je kod kuće dočekivala nevjestu (snahu). Kada svatovi dođu po djevojku, pred kućom ih je dočekivao djevojčin otac i brat. Dio svatova je ulazio u kuću, dok su ostali čekali ispred. Djevojka se u zasebnoj prostoriji oblačila, u tome joj je pomagala jengija,²⁹ koja je bila s njom cijelo vrijeme. Mlada je oblačila dimije i bluzu, a na glavu je stavljala duvak,³⁰ Nju je iz kuće izvodio brat, a ako nije imala brata onda sestra i predavala je svekru. On je darovao novcem onog ko mu je predao mladu. Okretao je tri puta i posipao pšenicom, bombonama, a bogatiji i novcem. Trenutak preuzimanja mlade bio je popraćen i pucanjem iz vatrenog oružja, što je bio znak da svatovi kreću prema mladoženjinoj kući. Na čelu svatova išao je stari svat. Iza su išle šaldžije koje su se brinule o raspoloženju svatova, među njima su bili i oni sa dobrim glasom, te se cijelim putem *orila* vesela pjesma. Ovo su neke od zabilježениh pjesama:

“Curuj curo dok si kod matere,
jer kod mene ne curuju žene.”³¹

²⁷ Boščaluk m (pers. – tur.) dar koji se sastoji od odjevnih predmeta zamotanih u jedan komad platna, u bošču (otud ovaj naziv). Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, 149.

²⁸ Rasim Velić (1951.g.) Jezerski, zabilježila Naila Hodžić, Vl. rkp., 2023., sv. 2, 20.

²⁹ Jengija f (tur.) djeveruša, svatica, žena ili djevojka koja ide po nevjestu u svatovima i prati je da ne bi bila sama među muškarcima. Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, 368 – 369.

³⁰ Duvak m (tur.) veo nevjeste, tanka koprena kojom se mlada pokriva preko glave i lica. Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, 230.

³¹ Ifeta (djev. Ćatić) Velić (1959.g) Jezerski, zabilježila Naila Hodžić, Vl. rkp., 2008., sv. 1, 18.

“Nemoj mala da ti žao bude,
Kad te moji svatovi probude.”³²

Na putu od mladine do mladoženjine kuće postavljala se *malta* (zapreka na putu). To su najčešće radila djeca, stavljajući neku granu ili držeći konopac kao prepreku za dalje kretanje svatova, dok ne plate prolazak. Ovaj običaj *zaprečavanja* puta svatovima prisutan je i danas u Jezerskom. Prije dolaska svatova trčeći ili na konju dolazio je muštulugdžija da donese radosnu vijest mladoženjinoj majci da uskoro stižu svatovi s mladom. Za muštuluk je dobivao košulju, peškir i sl.³³ Kazivači ističu da su se od tog momenta palile velike vatre kao jedan vid veselja i sveopće radosti, što dolazi mlada.³⁴ Neko je od prisutnih skidao svekrvi mahramu s glave i bacao je u vatru. Tada je ona vadila iza pasa novu, bolju i ljepšu.

Dešavalo se da svekrvi izgori više mahrama te večeri.³⁵ Ovaj običaj paljenja vatre kod dolaska mlade zadržao se i do danas u svadbenim običajima Jezerskog. Mladu je ispred kuće dočekivala svekrva. Na ulazu u kuću joj je davala Kur'an u desnu, a pogaču u lijevu ruku.³⁶ Uvodili su je u mladoženjinu sobu gdje je u budžaku (ćošku) bila pripremljena stolica da sjedne. Ona je najčešće cijelu noć stajala iz poštovanja prema starijim ženama. Stavljali su joj muško dijete u krilo i ona ga je darivala novcem.³⁷ Ovaj običaj stavljanja muškog djeteta u krilo mlade sačuvao se do danas. Mladi se poslije toga davalo šerbe, ona bi ga malo otpila, te bi se nosilo i mladoženji da se i on napije, kako bi im brak bio sladak kao šerbe. Tu noć se nije obavljalo vjenčanje. Ono se obavljalo na dan piranija. Sve vrijeme od dovođenja mlade pa do uoči piranije trajalo je veselje zvano *kolo*. Svadba je

³² Fatima Velić, VI. rkp., 2008., sv. 1, 18.

³³ Ovaj običaj je bio prisutan i u drugim dijelovima BiH. Vidi: Faruk Delić, “Svadbene i drugi veseli narodni običaji na području Sokola”, *Gračanički glasnik*, V/11, 2001,51; Rade Rakita, “Ženidbeni običaji u predjelu Janj (Zapadna Bosna)”, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, Etnologija, Nova serija*, sv. 40, Sarajevo, 1985, 232.

³⁴ Običaj paljenja vatre u sklopu svadbenog rituala, bio je također prisutan i u brojnim drugim narodnim običajima. Vatra je imala magijsko, apotropijsko i ilustrativno značenje. Vidi više: Aida Brenko, Mirjana Randić, Marija Živković, *Vatra Fire*, Katalog izložbe, Etnografski muzej, Zagreb, 2011, 161-162; 197-198.

³⁵ Fatima Velić, VI. rkp., 2008., sv. 1, 18.

³⁶ Navedeni običaj se prakticirao i u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine. Vidi više: Danka Ivić, “Svadba u Mostaru početkom XX vijeka”, *Zbornik radova, XXVIII Kongres Saveza udruženja folklorista Jugoslavije*, Sutomore, 1981,143; Muhamed Hadžijahić, “Bračne ustanove u bosanskih Muslimana prije 1946. godine”, *Prilozi za orijentalnu filologiju, knj. XXXI*, Sarajevo, 1982, 161; Radmila Kajmaković, “Ženidbeni običaji”, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, Etnologija, Nova serija*, sv. XV - XVI, Sarajevo, 1961, 216.

³⁷ Fatima Velić, VI. rkp., 2023., sv. 2, 34.

trajala najčešće petnaest, ali ponekad i mjesec i više dana. Svadba Bejze i Velage V. trajala od 26.11. do 25.12.1977. godine.³⁸

Nakon nekoliko dana ili sedmica po dolasku mlade priređivala se posebna vrsta veselja koja se zvala piranija. Na dan piranije u ranim jutarnjim satima je dolazilo mladino ruho. Uz ruho su roditelji slali pečeno pile i maslenicu za mladence. Također su slali i bošçaluke kojima je mlada darivala porodicu mladoženje, kumove i jengije.³⁹ Od jutra su pristizali pozvani gosti, rodbina, prijatelji i komšije. Mladenci bi prvi zaigrali kolo, a onda bi im se pridruživale djevojke i momci. Prva pjesma koja se pjevala na piraniji je bila

“Trepetaljka trepetala, puna bisera,
ovi naši b’jeli dvori puni veselja”.⁴⁰

Svirači su ovu pjesmu pjevali svekrvi, a ona ih je zagrtala dekom i peškirom, a ako je bila bogata darivala ih je i novcem. Zatim bi uslijedilo darivanje mlade. Prvo su je darivali svekar i svekrva, a zatim i ostali gosti.⁴¹ Naravno, i mlada je darivala članove nove porodice s bošçalucima. Mnoge mlade su donosile bošçaluke samo za muža i njegovu užu porodicu, ali je bilo i primjera gdje je mlada donijela četrdeset i više bošçaluka. Bejzi Velić je 1977. godine uz ruho došlo četrdeset bošçaluka.⁴² Svekar je za ovu priliku priređivao obdulju.⁴³ Prvo je bila organizirana mala obdulja u kojoj su trčala djeca. Zatim je slijedila velika obdulja u kojoj su trčali muškarci. Oni su trčali bosi i u gaćama, bez obzira da li je grijalo sunce ili padao snijeg ili kiša. Oni bogatiji su također, organizirali i konjske trke. Takva trka je bila organizirana u Jezerskom 1977. godine kada je bila piranija Ilfada Nesimovića.⁴⁴

Iste večeri obavljalo se šerijatsko vjenčanje uz unaprijed dogovoreni mehr⁴⁵ ili se tom prilikom utvrđivao. Vjenčanje je obavljao hodža iz mladoženjinog

³⁸ Bejza Velić, Vl. rkp., 2008., sv. 1, 22.

³⁹ Zuhdija Velić (1952.g.) Jezerski, zabilježila Naila Hodžić, Vl. rkp., 2023., sv. 2, 26.

⁴⁰ Navedena pjesma se pjevala na svadbama i u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine. Vidi: Nirha Efendić, “Bošnjačka svatovsko-svadbena lirska pjesma”, *Znakovi vremena, časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu*, VOL.13, br. 47, Sarajevo, 2010, 199.

⁴¹ Fatima Velić, Vl. rkp., 2008., sv. 1, 27.

⁴² Bejza Velić, Vl. rkp., 2008., sv. 1, 20.

⁴³ Obdulja f (tur.) je konjska trka. Nagrada koja se daje trkačima na trci; opklada. Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, 497.

⁴⁴ Rasim Velić, Vl. rkp., 2008., sv. 1, 21.

⁴⁵ Mehr m (ar.) bračni dar: gotovina, vrijednosni predmeti ili imovina koju, prilikom sklapanja muslimanskog braka, muž daje, ili se obavezuje dati, ženi, odnosno na koju žena ima pravo, pod izvjesnim uslovima, samim sklapanjem braka. Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1966, 453.

džemata u skladu sa šerijatskim propisima, uz obavezno prisustvo mladenaca i dva svjedoka. Ovaj običaj se zadržao do danas u Jezerskom. Nakon vjenčanja, mlada je odlazila u sobu, a za njom je ulazio mladoženja. Kazivači navode da je bio običaj da mlada i mladoženja pokušaju jedno drugom pričepiti nogu. Onaj ko bude spretniji u tome po narodnom vjerovanju će biti *šef* u kući. U sobi ih je čekala pripremljena koka i maslenica, koju su mladini roditelji uz ruho poslali mladencima za prvu zajedničku večeru. Ispred vrata ili prozora dolazili su mladići i *mjaukali*, tražeći da im se da dio maslenice i koke. Mladenci su im davali dio svoje večere i oni su se razilazili. Mlada je ustajala ranom zorom, kuhala kahvu i pripremala hranu za ukućane.⁴⁶ U narednim danima su dolazili gosti da vide mladu i njeno ruho.

Pohodani

Poslije dovođenja mlade u mladoženjinu kuću i organiziranja svadbe, slijedili su *pohodani*. Radilo se o posjeti jedne porodice drugoj porodici, s tim da je u *pohodane* pored ukućana išla i bliža rodbina i komšije. U *pohodane* je obično odlazilo oko dvadesetak osoba. Mjesec dana poslije svadbenog veselja mladoženja s mladom, ocem, majkom, bližom rodbinom i komšijama išao je puncu i punici u *pohodane* (posjetu). Po dolasku u kuću mladinih roditelja, *pohodani* su se častili šerbetom, kahvom i ručkom. Domaćin je pozivao svoju bližu rodbinu i komšije na ručak. Za ovu priliku pripremalo se od petnaest do trideset slanih i slatkih jela, u zavisnosti od materijalnih mogućnosti domaćina. Ovom prilikom su se nosili darovi (pokloni) za ukućane, bližu rodbinu i komšije.⁴⁷ Nakon dvadesetak dana u približno istom broju i sastavu s mladine strane su uzvraćali posjetu. Običaji su uglavnom bili isti. S *pohodanima* se završavaju svadbeni običaji.

Zaključak

Na temelju prikupljenih zapisa, u radu su opisani svadbeni običaji Bošnjaka (muslimana) Jezerskog, od Drugog svjetskog rata do osamdesetih godina XX stoljeća. U njemu se ističu bitne karakteristike i detalji tih običaja kako bi čitaoci mogli dobiti potpunije saznanje o običajima koji su se prakticirali u svadbama. Zbog promjene u načinu i uslovima življenja krajem XX stoljeća, tradicionalni svadbeni običaji iz tog i ranijeg perioda, koji se odnose na

⁴⁶ Zahida Velić, Vl. rkp., 2023., sv. 2, 34;

⁴⁷ Ifeta Velić, Vl. rkp., 2008., sv. 1, 31.

begenisanje, ašikovanje, sijela uz komušanje kukuruza, prošnju, piraniju, obdulju, pohodane i neki drugi detalji svadbenih običaja potpuno su izobičajeni i nestali do 1980. godine. Od starine u upotrebi je ipak ostalo još ponešto. Obavljaju se šerijatska vjenčanja, uz prisustvo mladenaca i svjedoka. Svekrva mladi daje Kur'an u desnu, a pogaču u lijevu ruku. U krilo joj stavljaju muško dijete, kojeg ona dariva. Vjeruje se kako se na taj način priziva sticanje muškog potomstva. Paljenje vatre kod dolaska mlade su običaji koji su se također zadržali i dio su savremenih običaja, a apotropejskog su karaktera. Veliki je broj običaja, koji su pratili tok tradicionalnog sklapanja braka kako je navedeno, iščeznuo. O njima postoje svjedočanstva i priče onih koji su ih u ne tako davnoj prošlosti prakticirali. Neki su od njih prisutni u današnjim svadbama, međutim, najčešće uz modifikacije. Nužno je prikupljati podatke o starim tradicionalnim običajima na ovim prostorima kako ih ne bismo zauvijek izgubili.

IZVORI I LITERATURA

Izvori

Terensko-istraživački zapisi – Vlastite rukopisne zbirke.

Knjige

Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpsko-hrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1966.

Aida Brenko, Mirjana Randić, Marija Živković, *Vatra Fire*, katalog izložbe, Etnografski muzej, Zagreb, 2011.

Antun Hangi, *Život i običaji Muslimana u Bosni i Hercegovini*, Svjetlost, Sarajevo, 1990.

Članci

Aiša Softić-Aličić, "Ženidbeni običaji muslimana u Sarajevu", u: *Hajrudin Hadžić-Hadžija, Tradicionalne bošnjačke igre i njihova veza sa običajima*, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1999.,

Danka Ivić, "Svadba u Mostaru početkom XX vijeka", *Zbornik radova, XXVIII Kongres Saveza udruženja folklorista Jugoslavije*, Sutomore, 1981.,

Emil Lilek, "Ženidba i udadba u Bosni i Hercegovini", Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, knj. X, Sarajevo, 1898.,

Faruk Delić, "Svadbeni i drugi veseli narodni običaji na području Sokola", Gračanički glasnik, V/11, Gračanica, 2001.,

- Miroslav Palameta, "Svadba na tlu Hercegovine", *Zbornik radova, XXVIII Kongres Saveza udruženja folklorista Jugoslavije*, Sutomore, 1981.,
- Muhamed Hadžijahić, "Bračne ustanove u bosanskih Muslimana prije 1946. godine", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, knj. XXXI, Sarajevo, 1982.,
- Muhamed Fejzi beg Kulinović, "Muhamedanska ženidba u Bosni", *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, JAZU, sv. III /I, Zagreb, 1898.,
- Munir Kahrimanović, Jusuf Omerović, "Običaji Bošnjaka oko zasnivanja porodice – Sapna i okolina", *Baština sjeveroistočne Bosne br. 7*, Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog naslijeđa, Tuzla, 2015.,
- Nirha Efendić, "Bošnjačka svatovsko-svadbena lirska pjesma", *Znakovi vremena, časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu*, VOL.13, br. 47, Sarajevo, 2010.,
- Radmila Kajmaković, "Ženidbeni običaji", *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, Etnologija, Nova serija*, sv. XV - XVI, Sarajevo, 1961.,
- Rade Rakita, "Ženidbeni običaji u predjelu Janj (Zapadna Bosna)", *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, Etnologija, Nova serija*, sv. 40, Sarajevo, 1985.,
- Samir Halilović, "Svadbeni običaji u Zukićima (do kraja XX stoljeća)", *Baština sjeveroistočne Bosne, br. 5*, Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog naslijeđa, Tuzla, 2012.,
- Salih Kulenović, "Etnografska istraživanja u selu Sokolu kod Gračanice", *Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, knj. XI*, Muzej istočne Bosne, Tuzla, 1975.,
- Vesna Čulinović - Konstantinović, "Pregled istraživanja tradicionalnih oblika pribavljanja nevjestice – Otmica i varijante njenih oblika u naroda Jugoslavije", *Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti*, 73, Zagreb, 1969.,
- Vesna Čulinović - Konstantinović, "Tradicija sklapanja braka otmicom u Bosni i Hercegovini", *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, Etnologija, Nova serija*, sv. 48/49, Sarajevo, 2000.

WEDDING CUSTOMS IN JEZERSKI

Summary

Based on collected material, this paper describes the wedding customs of Bosniaks (Muslims) from Jezerski, covering the period from World War II to the 1980s. It highlights significant characteristics and details of these customs to provide readers with a deeper understanding of traditional wedding practices. Due to changes in lifestyle and living conditions at the end of the 20th century, many traditional wedding customs—such as *begenisanje* (matchmaking), *ašikovanje* (courtship), social gatherings during corn husking, marriage proposals, wedding celebrations, horse races, and various customs related to wedding guests—gradually ceased to be practiced and had disappeared by 1980. However, some customs have remained in use. Sharia weddings continue to be performed in the presence of the newlyweds and witnesses. A key tradition involves the bride receiving the Qur'an in her right hand and bread in her left hand from her mother-in-law. Additionally, a male child is placed in the bride's lap, whom she then presents with a gift, as it is believed that this act invokes the birth of male offspring. Another surviving custom is lighting a fire upon the bride's arrival, an apotropaic (protective) ritual that has persisted into modern wedding practices. Although many traditional customs have faded over time, testimonies and stories from those who once practiced them serve as valuable records of this cultural heritage. Some customs are still present in contemporary weddings, albeit often in modified forms. It is crucial to document and preserve these traditions to ensure that they are not lost forever.